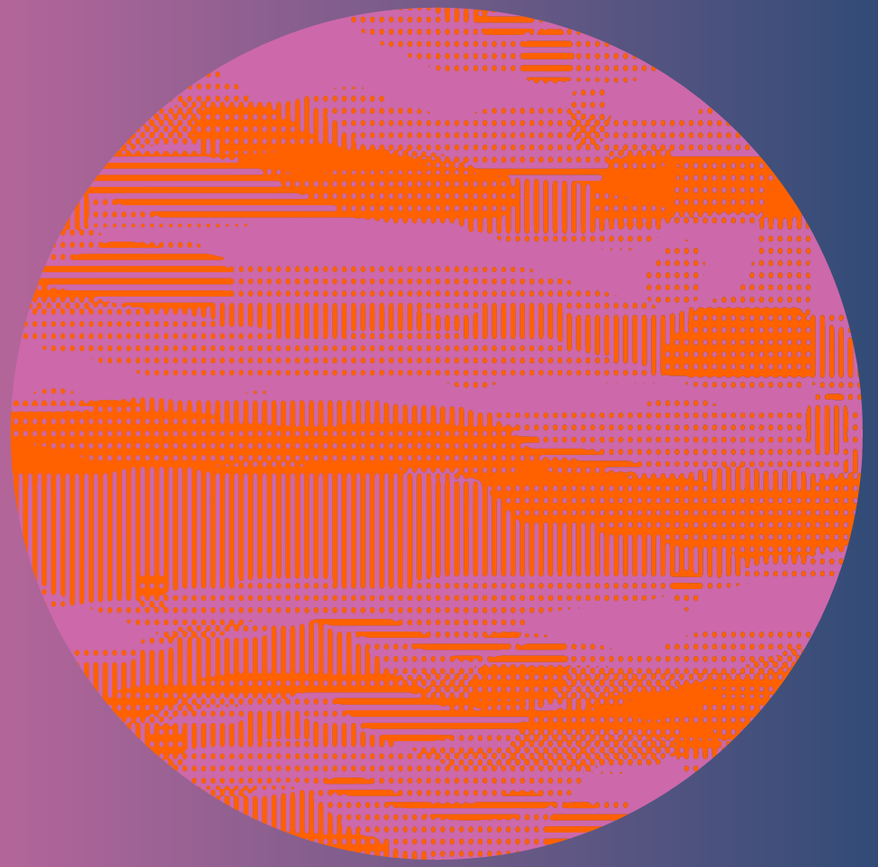
Immaterieel erfgoed als proeftuin van een mondialiserende samenleving

Kennisagenda 2017-2020
Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland

ONDERZOEKSLIJN 2

IMMATERIEEL ERFGOED & SUPERDIVERSITEIT

Hoe borg je immaterieel erfgoed van een superdiverse gemeenschap?

Wat is de rol van immaterieel erfgoed in een superdiverse gemeenschap, hoe wordt het uitgewisseld en hoe borg je het? Dat onderzoeken we in de onderzoekslijn Immaterieel Erfgoed & Superdiversiteit.

De uitdagingen

Op de West-Kruiskade in Rotterdam wonen en werken mensen van meer dan 160 verschillende etnische achtergronden samen. Het percentage mensen met een migratieachtergrond ligt boven de vijftig procent. Veel mensen identificeren zich hier met culturele diversiteit. Zo vieren bewoners onder andere gezamenlijk Keti Koti, het Chinese Nieuwjaar en Divali. Ongeacht de verschillende etnische achtergrond van de feesten, geven ze bewoners een sterk gevoel van identiteit en continuïteit. De feesten worden gezien als representatief voor het immaterieel erfgoed op de West-Kruiskade. De feesten staan open voor iedereen en worden zó gepresenteerd dat er publiek op afkomt.

De West-Kruiskade is een voorbeeld van een superdiverse wijk in Nederland. De meerderheid bestaat uit minderheden. Van een dominante cultuur is geen sprake meer. Diversiteit is de norm. Mensen uit diverse culturen beïnvloeden elkaar, waardoor mixen kunnen ontstaan, ook wel hybride (immaterieel) cultureel erfgoed genoemd. Diversiteit is de maatstaf. Eenheid in verscheidenheid.

Hoe versterk je, verbind je en draag je uit?

In 2015 neemt de Alliantie West-Kruiskade contact op met Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland. Zij willen graag samen het ‘Immaterieel Erfgoed van de West-Kruiskade’ voordragen voor de Inventaris. Inmiddels zijn we een stap verder, het betreffende immaterieel erfgoed is opgenomen in het Netwerk van het Kenniscentrum, een overzicht van immaterieel erfgoed in Nederland dat mensen online hebben aangemeld. De groep wil nu samen met het Kenniscentrum een project opzetten om het immaterieel erfgoed van de West-Kruiskade te borgen. In april 2018 start de werkgroep Kade 2020. De werkgroep heeft twee behoeften.

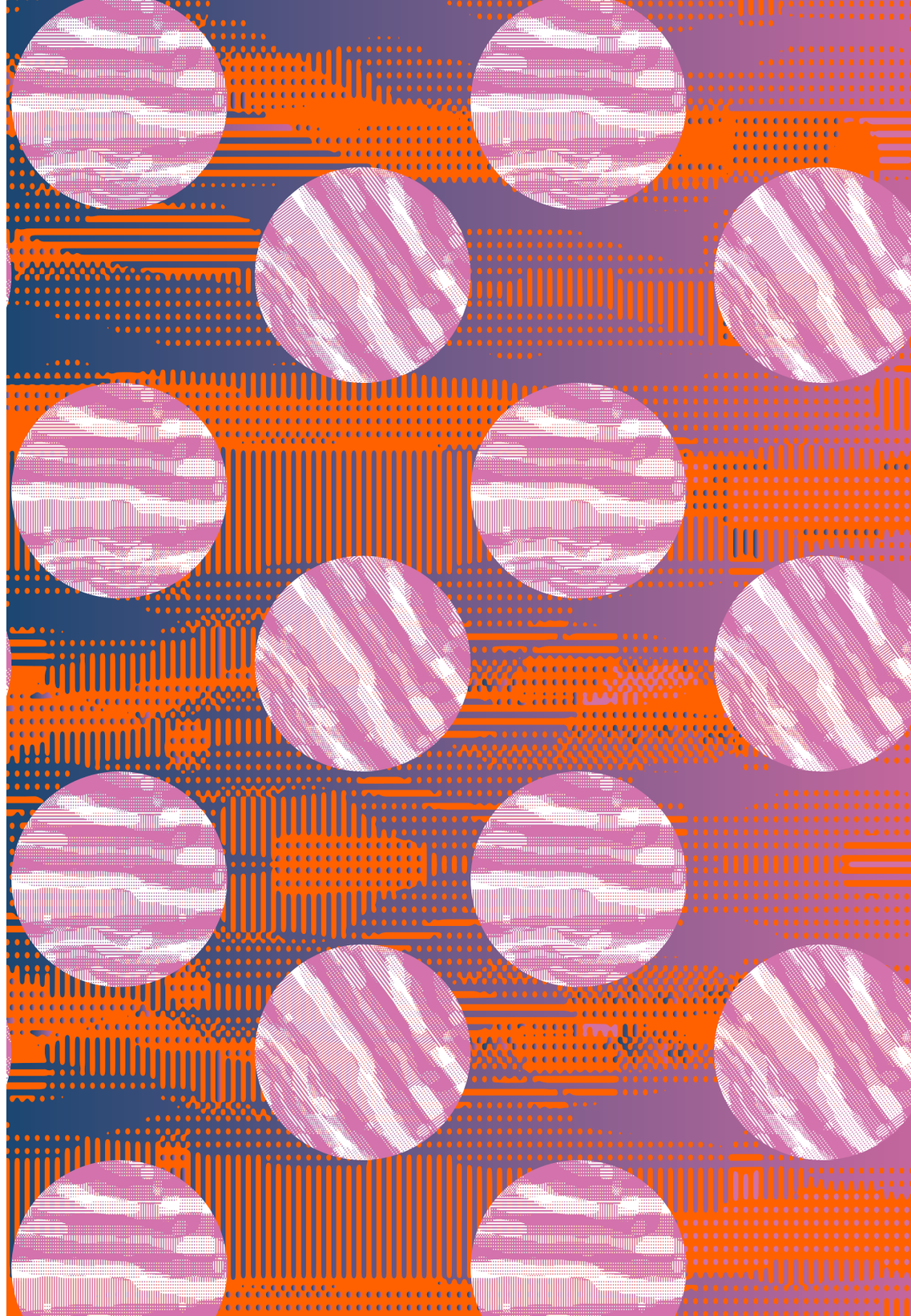
De eerste behoefte is: hoe kunnen zij het succesverhaal van de West-Kruiskade uitdragen? Kade 2020 ziet de West-Kruiskade als een inclusieve, superdiverse gemeenschap met bloeiend immaterieel erfgoed. Open voor iedereen, ongeacht zijn of haar etnische of culturele achtergrond. Het immaterieel erfgoed is een middel om dit beeld uit te dragen.

Aan de andere kant is er behoefte aan het blijvend versterken van de onderlinge banden op de West-Kruiskade. Ook hier ervaren zij immaterieel erfgoed als het middel. Hoe kunnen zij goed voor dit levende erfgoed zorgen, het een toekomst geven en zo de bewoners en gebruikers van de West-Kruiskade blijvend verbinden?

Van een dominante cultuur is geen sprake meer...

diversiteit is de NORM

Hoe borg je?

Voor het Kenniscentrum vormt het project een experimenteel onderdeel van de onderzoekslijn Immaterieel Erfgoed & Superdiversiteit. De vragen van de werkgroep roepen namelijk bredere vragen op. Ten eerste vragen over de processen rond het erfgoed: wat beschouwen mensen in een superdiverse gemeenschap als hun immaterieel erfgoed? Hoe ziet dat erfgoed er uit en hoe wisselen zij dit uit?

Een vervolgvraag is: hoe borgen mensen immaterieel erfgoed in een (inclusieve) superdiverse gemeenschap? Borgen is het bewust acties ondernemen waarmee je immaterieel erfgoed levend houdt en doorgeeft aan de volgende generatie. De waarden en de functies blijven bestaan, terwijl het immaterieel erfgoed zelf wel kan veranderen. Elke cultuur is immers dynamisch en aan verandering onderhevig. Hoe werkt borgen in een superdiverse gemeenschap? Verschilt het van andere borgingsprocessen? Als dat zo is, waarin dan? En hoe kunnen erfgoedinstellingen zoals het Kenniscentrum bijdragen tot bewustwording van het erfgoed en het borgen ervan?

Het immaterieel erfgoed van superdiverse erfgoedgemeenschappen is naar verhouding weinig zichtbaar op de inventaris. Daarom is er, ook vanuit het Kenniscentrum zelf, behoefte aan meer inzicht in de processen rond immaterieel erfgoed in een superdiverse setting.

Doel van het onderzoek

De onderzoekslijn Immaterieel Erfgoed & Superdiversiteit heeft als doel inzicht te krijgen in het immaterieel erfgoed en bijbehorende borgingsprocessen in een superdiverse wijk of straat. De vraag die centraal staat is: hoe borg je immaterieel erfgoed van een superdiverse erfgoedgemeenschap?

Vanuit de kennis en de inzichten die dit onderzoek oplevert, ontwikkelen we een beleidsaanbeveling. Hierin staan tips en adviezen hoe (erfgoed)organisaties, maar ook gemeenten, deelgemeenten, bewoners, bezoekers en winkeliers immaterieel erfgoed in een superdiverse setting kunnen ondersteunen.

Aanpak en tijdpad

Algemene oriëntatie op het thema vond plaats op 15 en 16 februari 2018 tijdens de internationale conferentie ‘Urban Cultures, Superdiversity & Intangible Heritage’ in de Ulu Moskee in Utrecht. Deze conferentie werd georganiseerd door het Kenniscentrum in samenwerking met de Werkplaats immaterieel erfgoed, FARO en de Duitse UNESCO Commissie.

Om onze doelen binnen deze onderzoekslijn te bereiken, zetten wij van 2018 tot 2020 vier stappen.

Stap 1. Vooronderzoek ‘erfgoedisering’

In de eerste stap (januari 2019 tot augustus 2019) inventariseert het Kenniscentrum processen rond bewustwording, besluitvorming en borging van immaterieel erfgoed in de West-Kruiskade. We gaan daarover met zoveel mogelijk bewoners en samenwerkingspartners in gesprek.

Doel is het in kaart brengen hoe het proces van ‘erfgoedisering’ in een superdiverse setting verloopt: hoe wordt immaterieel erfgoed benoemd? Op grond waarvan en hoe besluiten mensen om het te borgen? Welke voorwaardenscheppende acties voor immaterieel erfgoed die op de West-Kruiskade zijn ondernomen, werken wel? En welke niet? Welke inzichten zijn te vertalen voor het borgen van immaterieel erfgoed in (super)diverse wijken?

De resultaten uit stap 1 vormen de basis voor de vervolgstappen: het ontwikkelen van een experimenteel onderwijsspel (stap 2) en een beleidsaanbeveling (stap 3). Daarnaast vergelijken we de inzichten over het proces met de huidige kennis van het Kenniscentrum over borgingsprocessen.

Stap 2. Ontwikkelen dynamisch onderwijsspel

In de tweede stap (vanaf augustus 2019 tot en met december 2019) ontwikkelt het Kenniscentrum samen met de stakeholders een interactief onderwijsspel. Bij de ontwikkeling van het spel betrekken we docenten van het basisonderwijs in Rotterdam in. Bovendien stelt het Kenniscentrum een klankbordgroep samen om tijdens het ontwikkelproces goede feedback te krijgen. De fase erna (januari tot en met september 2020) wordt besteed aan het concreet uitwerken van het spel in een definitief spelontwerp, inclusief tekst, fotografie en vormgeving. In september 2020 wordt het spel ‘Het Immaterieel Erfgoed van de West-Kruiskade’ gepresenteerd. De erfgoedgemeenschap is van plan het spel daarna in te zetten om het erfgoed van de West-Kruiskade zichtbaar te maken.

Stap 3. Opstellen eerste versie beleidsaanbeveling

Ook vanaf augustus 2019 (tot en met juli 2020) ontwikkelen we de eerste versie van de beleidsaanbeveling. In deze aanbeveling verwerken we de kennis en inzichten die we hebben opgedaan tijdens het onderzoek in stap 1 en de ontwikkeling van het onderwijsspel in stap 2.

Superdiversiteit in de wijk

De West-Kruiskade is de immaterieel erfgoedstraat van Rotterdam

Als ik naar Jinai kijk hoe zij met eten haar verhaal vertelt. Als ik kijk hoe zij met de combinatie van bepaalde technieken en de traditionele Chinese manier van koken prachtige fusion creëert. Hierdoor brengt zij de authentieke Chinese eettradities naar een heel ander niveau en maakt het daardoor ook laagdrempelig en toegankelijk voor anderen. Ik denk dat je niet te lang moet blijven 'hangen' in de woorden: etnisch of multicultureel. Deze woorden zijn in de loop der jaren heel beladen geworden. Vandaar dat ik in de communicatie graag het woord internationaal gebruik als in: 'We zijn een internationale straat'. Op het moment dat je het heel praktisch houdt, en dat is ook een van de randvoorwaarden, dan presenteer je het eigenlijk op een schoteltje aan de bezoeker of de gebruiker. Dan merk je dat het voor iedereen interessant kan zijn. Je kan diepere lagen zoeken en vinden. Neem een voorbeeldje. Als er een tour is door de straat, dan kan je hap-snap langs een aantal winkels, waar we bezig zijn met dynamisch immaterieel erfgoed. Dan zie je wat, je proeft wat, je beleeft wat. Dat is gewoon hartstikke leuk.

Doe je er een diepere laag in, dan kan je als bezoeker meedoen met een workshop bij een ondernemer. Dan ga je weer een stapje dieper. Dus ik geloof wel dat je iets heel praktisch neer kunt zetten op dit vlak. Dat je zegt, wij zijn op een gegeven moment de straat waar Immaterieel erfgoed de boventoon voert, of wij zijn de Immateriële erfgoedstraat van Rotterdam, of van Nederland zelfs misschien, van de wereld.

– Alice Fortes (afgebeeld samen met Jinai Looi)
WERKGROEP KADE 2020

Stap 4. Toetsen beleidsaanbeveling buiten de Randstad

De beleidsaanbeveling die we hebben ontwikkeld op basis van de casusstudie West-Kruiskade toetsen we vanaf augustus 2020 aan een tweede onderzoeksgebied. In hoeverre is de ervaring van de West-Kruiskade bruikbaar voor superdiverse wijken of straten buiten de Randstad? In hoeverre is een spel zoals 'Het Immaterieel Erfgoed van de West-Kruiskade' als methodiek ook bruikbaar voor andere steden? Op dit moment is nog geen onderzoek gedaan naar immaterieel erfgoed en superdiversiteit in Oost-Nederland. Daarom willen we graag onderzoek doen naar een stad of plattelandsgemeente in het oosten van het land, bijvoorbeeld in Arnhem, in de stadswijk Immerloo of in de Steenstraat, of in Boxmeer.

Stap 5. Opstellen definitieve beleidsaanbeveling

Ten slotte stellen we, op basis van de resultaten van dit nieuwe onderzoek, de beleidsaanbevelingen bij tot een definitieve versie.

Beoogde resultaten

Binnen deze onderzoekslijn ontwikkelen we een concrete beleidsaanbeveling vol tips & tops voor de omgang met immaterieel erfgoed in superdiverse wijken. De aanbeveling is bedoeld voor (erfgoed)organisaties – waaronder het Kenniscentrum zelf –, gemeenten, deelgemeenten, bewoners, ondernemers en bezoekers van superdiverse wijken.
De aanbeveling biedt handvatten hoe je immaterieel erfgoed van en in een superdiverse wijk inzichtelijker maakt, versterkt en actief en gestructureerd borgt. Hoe kun je immaterieel erfgoed in een superdiverse wijk extra ondersteunen en bijdragen aan identiteitsvormingsprocessen die de sociale cohesie versterken en mensen verbinden? Ook bevat de aanbeveling adviezen hoe je een toekomstbestendige visie kunt ontwikkelen op immaterieel erfgoed, gebaseerd op een ontwikkelingsgerichte kijk: van vroeger, naar nu, naar de toekomst.

Welke erfgoedgemeenschappen zijn betrokken?

De concrete vraag die aan deze onderzoekslijn ten grondslag ligt, komt rechtstreeks van de Werkgroep Kade 2020. In deze onderzoekslijn werken we dan ook nauw samen met de erfgoedgemeenschap van de West-Kruiskade. Hieronder vallen bewoners, gebruikers en ondernemers van de West-Kruiskade en groepen als de Aktiegroep Oude Westen met de Wijktuin, het Wijkpark en het Kabouterpad. De erfgoedgemeenschap participeert zowel bij het totstandkomen van de inventarisatie, het spel als de beleidsaanbeveling.
Ook op de tweede, nog nader te bepalen onderzoekslocatie in Oost-Nederland worden erfgoedgemeenschappen nauw bij het onderzoek betrokken.

Onze netwerkpartners

Voor deze onderzoekslijn willen we samenwerken met de Haagse Hogeschool, onder andere met Aminata Cairo (lector Inclusive Education). Verder zetten we bij het ontwikkelen van het spel docenten van het basisonderwijs in Rotterdam in, spelontwerpers, een fotograaf en een tekstschrijver. Daarnaast stelt het Kenniscentrum een klankbordgroep samen.
Voor een verdere verdieping en het verkrijgen van achtergrondinformatie voor de beleidsaanbeveling werkt het Kenniscentrum samen met professionele organisaties die actief zijn op en rond de West-Kruiskade: woningcorporaties, de gemeente Rotterdam, de gebiedscommissie Centrum, BedrijvenInvesteringsZone (BIZ), Bureau Toezicht & Handhaving, Directie Veiligheid (politie en Openbaar Ministerie), belastingdienst, beleidsmedewerkers, welzijnswerk en maatschappelijk werk.
Voor het tweede onderzoek in Oost-Nederland zoeken we samenwerking met de bewoners, gebruikers, ondernemers en professioneel betrokkenen van de betreffende locatie. Ook hier wordt samengewerkt met de Haagse Hogeschool.

CONTACTPERSOON
De contactpersoon van de onderzoekslijn Immaterieel Erfgoed & Superdiversiteit is Marieke Helsen MA, MEd. U kunt haar bereiken via: m.helsen@immaterieelerfgoed.nl.

Terminologie diversiteit

Ik hekel superdiversiteit!

Ten eerste heb ik een hekel aan het woord Superdiversiteit. Uhg. Weet je, als je het superdiversiteit noemt dan is het nog steeds iets speciaals. En dat is het niet. Noem het verhoogde diversiteit. Noem het nieuwe diversiteit anno 2018. Maar noem het geen superdiversiteit.
Voor mij is het een erg beledigend woord. Toen ik het hoorde, zei ik, een wit persoon heeft dat verzonnen. Dat weet ik zeker!

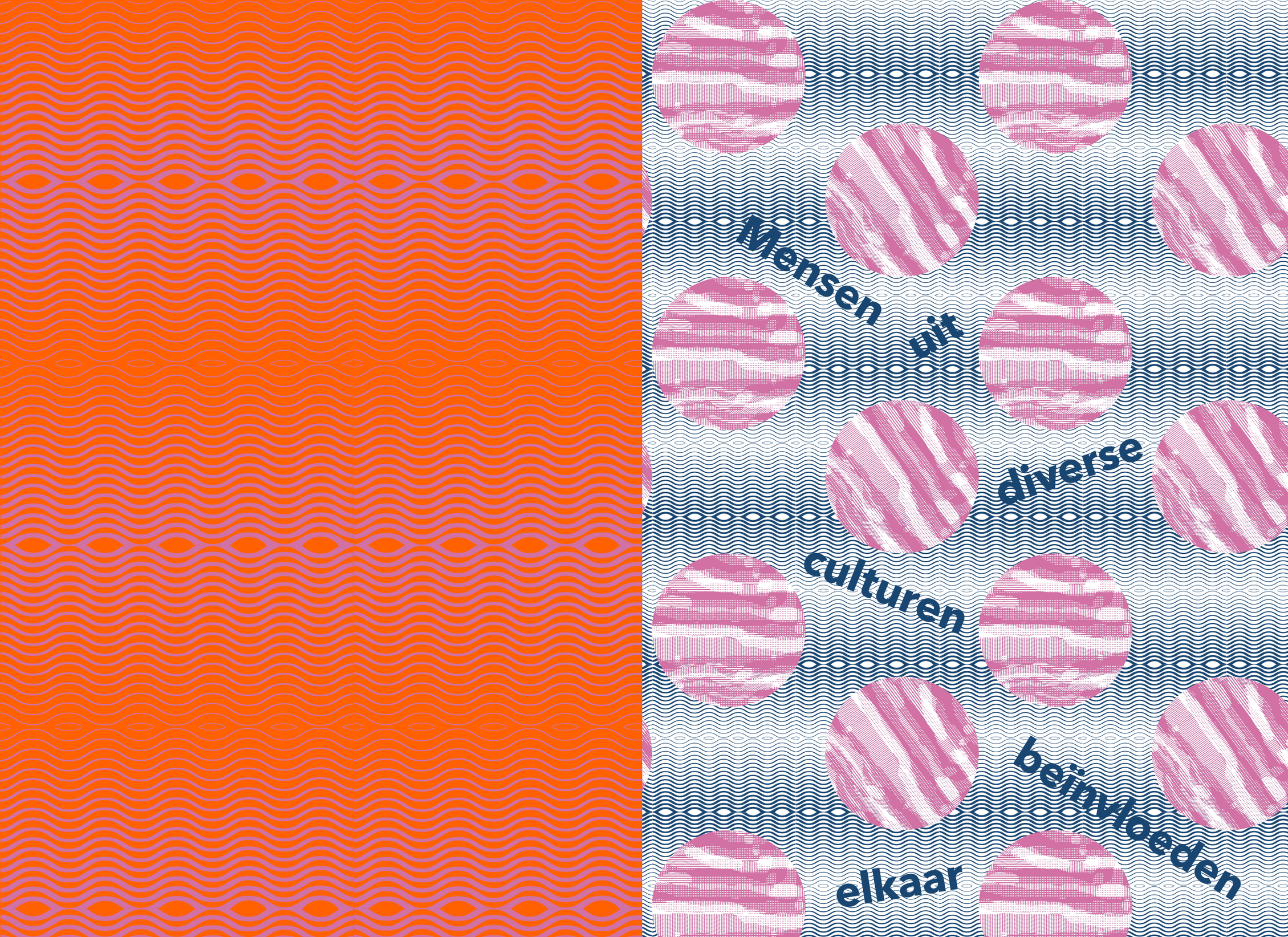
We weten waar het vandaan komt. Birmingham. Academici. Het feit is dat je als academicus komt met theorieën om dingen gemakkelijker te maken en er nooit rekening mee hoeft te houden naar wat je benoeming andere mensen aan doet. Om mensen en dingen te beschrijven. En je hoeft je daarover nooit te verantwoorden. Dat vind ik kwalijk en pijnlijk. Tot daar aan toe. Maar iedereen neemt het maar gewoon aan en over. Zonder er erbij stil te staan. Zonder na te vragen: 'wat doet zo'n woord met iemand?'

Als ik er dan iets van zeg krijg je: 'Ze bedoelen het niet zo.' Dat kan me niet schelen. Want weet je, als we het hebben over 'super', dan hebben we het niet over hoe we normaal het woord super gebruiken. We hebben het niet over superleuk, supertof. Als je kijkt naar beleidsnota's, dan zeggen ze bij superdiversiteit: 'we hebben een probleem en daar moeten we wat aan doen'. Het is direct gelinkt aan problematiek.

Als je zegt, er is verhoogde culturele diversiteit, in Rotterdam, in Amsterdam, in bepaalde gebieden. Dan is dat zo. Diversiteit anno 21ste eeuw is verhoogd qua aantallen en dynamiek. Dit is immaterieel erfgoed van Nederland anno 2018.

– Aminata Cairo, PhD
LECTOR DE HAAGSE HOGESCHOOL

Mensen uit diverse culturen beïnvloeden elkaar

Wat

beschouwen mensen in een superdiverse gemeenschap als hun immaterieel erfgoed?

